

Đô đốc Bùi Xuân, nòi ngòm ngùi bên cửa Nhọt L

Tác Giả: Bùi Xuân y Đào Nguyên

Thứ Tư, 10 Tháng 6 Năm 2009 21:48

“Nếu có một nòi tởng nh ta a thì cửa Nhọt L không đở nh. Nhà ngòi i khó mà đở t chân đở c tởi đở t Bở c hà...”

Triều vua Quang Trung có vài nòi tởng, trong số đó nòi bở t h n c là Đô đốc Bùi Xuân

Tởng nòi tởng Bùi Xuân tởi Bở o tàng Quang Trung

I.Tiêu s : Bùi Xuân (?- 1802)

Quê làng Phú Xuân, xã Bình Phú huyện Bình Khê, nay là huyện Tây Sơn, tỉnh Bình Định. Ch a rõ tên cha mẹ, ch bi t bà là cháu thái s Bùi Đ c Tuyên.

Bà là ngòi i ph n xinh đ p, nh s m h c võ v i đô th ng Ngô M nh nên bà r t gi i võ ngh , nh t là môn song ki m. Chuy n k r ng, trên đ ng đ n Tây Sơn t nghĩa Tr n Quang Di u đã đánh nhau v i m t con h l n, hung đ . Nhân đi qua đ y, bà Xuân đã rút ki m xông vào c u

Đô đốc Bùi Thế Xuân, người đứng đầu của Nhà nước

Tác Giả: Bùi Thế y Đào Nguyên
Thứ Tư: 10 Tháng 6 Năm 2009 21:48

tr. Quang Di u b h v tr ng th ng nên ph i theo bà v nhà ch a tr .

Sau hai ng i thành gia th t r i cùng nhau v tòng quân d i ng n c Tây S n chi n khu Phú L c.Nh vào tài ngh v chi n thu t, binh b c ng v i lòng dũng c m; v ch ng bà nhanh chóng tr thành nh ng t ng lĩnh tr c t, góp công l n trong công cu c đánh đ u i quân Mãn Thanh vào đ u xuân K d u 1789 và so tranh quy t li t v i quân Nguyễn Ánh h n 10 năm ...

Ng i ta còn k , khi đ n v i Nguyễn Hu , ng i con gái tr đ p làng Xuân Hòa này không ch tòng quân m t mình mà còn đ n theo m t đ i n binh do mình đào t o và m t đoàn voi r ng đã đ c bà rèn luy n thu n th c.Tr c khi gia nh p quân Tây S n, bà đã t phong là “Tây S n n t ng”. Sau này bà đ c h i ki n v i Nguyễn Hu , Hu cũng th a nh n bà r t x ng đáng v i danh x ng đó; và v ng còn ban t ng thêm b n ch “Cân qu c anh hùng”.

Gi a lúc Tây S n đang r t thành công v i các ho t đ ng chính tr , quân s , ngo i giao và phát tri n kinh t thì đ t ng t vào ngày 29/7/1792, Quang Trung (Nguyễn Hu) m t, đ l i nhi u th ng ti c.

Cũng t đây tri u đ i Tây S n b t đ u suy y u do vua C nh Th nh (Quang To n) còn nh , b t tài nên đã không gi đ c v i c tri u chính, b h ngo i chuyên quy n, đ n đ u s đó là c u h Thái s Bùi Đ c Tuyên, làm cho các đ i th n k t bè phái, quay sang gi t h i l n nhau đ n đ n n i b l c đ c, tri u chính suy vi, khi n lòng dân v n đã s ng quá nhi u năm trong c nh máu l a càng thêm oán ghét c nh phân tranh, lo n l c...Và đây th t s là m t c h i vàng cho đ i ph ng.

Vì v y, t c thì Nguyễn Ánh xua quân chi m l i Quy Nh n vào năm 1799. Bùi Thế Xuân cùng ch ng m t m t tham gia c ng c tri u chính, m t m t ch huy quân sĩ gi l y Tr n Ninh, ch ng l i quân Nguyễn.Tuy nhiên tr c s c t n công m nh m c a Nguyễn v ng, các thành lu c a Tây S n nhanh chóng b m t. Bà Xuân cùng ch ng con b quân Nguyễn b t đ c huy n Thanh Ch ng, t nh Ngh An .

Khi nghe bà b b t, Nguyễn Ánh sai ng i đ m đ n tr c m t h i gi ng đ c chí: Ta và Nguyễn Hu ai h n? Bà tr l i: Chúa công ta; tay ki m tay c mà làm nên s nghi p. Trong khi nhà ng i đi c u vi n ngo i bang, h t Xiêm đ n Tàu làm tan nát c s n hà, cùng đ u b chúa công ta đánh cho không còn manh giáp. Đ m so v i Chúa công ta, nhà ng i ch ng qua là ao tr i

Đô đốc Bùi Thế Xuân, người cầm đầu bên của Nhật L

Tác Giả: Bùi Thế y Đào Nguyên

Thứ Tư, 10 Tháng 6 Năm 2009 21:48

Nguyễn Văn Tr<ng phá tan th<y binh của Tây Sơn ở cửa biển Nhật L (Qu<ng Bình) cướp đ<ng c h<u h< t tàu thuy<n và t<ng gi< của Nguyễn Văn Kiên cũng đã đ<u hàng .

Tr<ng tình th< đang th<ng thành bại này đ< i quân của bà b< c< vũ khí, đ<n đ<ng đ< ch<y ...

Đây có thể nói là trận chiến đ<u oanh liệt cuối cùng của bà đ<ng c<u vẫn tình th<.Nh<ng ng< đầu nhà Tây sơn, sau trận này thêm tr<ng t dài trên đ< suy vong, không sao g<ng l<i đ<ng c n<a...

*Trích thêm t< li<u cùng đ< tài trong web vn thu quan :

Bùi Thế Xuân đánh lữ Tr<n Ninh, t< sáng đ<n chi<u, máu và m< hôi <<t đ<m áo giáp...

Chien Thuyen Tay Son

Đô đốc Bùi Thế Xuân, người ngai bên cửa Nhà T L

Tác Giả: Bùi Thế y Đào Nguyên
Thứ Tư, 10 Tháng 6 Năm 2009 21:48

Trong bài Bùi phu nhân ca cửa a cửa Vân Sơn Nguyễn n Trùng Trì có đo n r ng:

*Xuân hàn lãnh khí nh t n đao
Xuân phong xuy huy t nh m chinh bào
Hoàng hôn thành đ c bi già đ ng
H u nhân đ n t phù dung ki u
Phu c tr chi n L ng H ng Ng c
M c Lan tòng quân Hoàng Hà Khúc
Thùy ngôn cần qu c b t nh nhân ?
Dĩ c ph ng kim tam đình túc*

Nghĩa là:

*Khí xuân l nh nh khí l nh n i i dao bén thoát ra.
Gió xuân thổi máu bay thổi m m chinh bào
N i góc thành t ng tù và lay đ ng bóng hoàng hôn
Có ng i dung nhan ki u đ m nh đóa hoa phù dung
Th t ch ng khác L ng H ng Ng c đánh tr ng tr chi n cho ba quân.
Và nàng M c Lan xông tr n n i sông Hoàng Hà
Ai b o khăn y m không b ng ng i ?
T x a đ n nay v ng vàng th ba chân v c*

Đây là tác giả t BTX lúc đánh Đâu Mâu (Qu ng Bình). Thành lũy s p b h đ c thì có tin th y quân Nhà T L b quân nhà Nguyễn đánh tan. Nguyễn Quang To n ho ng h t ra l nh lui binh. Không sao c n đ c, Bùi n t ng đành ph i m đ ng máu đ lui binh...

Ng i đ i sau cũng cố th v nh bà:

*V n n c đang xoay chuyê n
Quân thoa cũng v y vùng
Liêu thân lo c u chúa
Công tr n quyết thay công.
Kh ng khái khi lâm na n!
Kiên trinh lúc khổn cùng
Ngàn thu g ng n liê t
G ng sáng hãy soi chung:*

Các gia đình h Bùi hi n còn làng này đ u là phái nhánh, còn phái chánh đã b Gia Long gi t

sách.

Bà sanh ở xã Xuân hòa, nay gọi là Phú Xuân. Lên lên, bà đi học võ nghệ với một võ sư người Việt ở Thuận Truyên. Lò võ đó nói tiếng thì thì Lê đức nay. Môn sinh rất đông, cả nam lẫn nữ và bà làm trưởng môn. Ít lâu sau ngày Tây Sơn khởi nghĩa, bà dẫn cả đoàn võ sinh đến tòng quân, theo Nguyễn Huệ đánh Đông dẹp Bắc, sẵn sàng lập nghiệp. Ở bên Phú An nay còn một đám đất gọi là Trường Võ, đó là nơi bà mở trường dạy võ nghệ cho các nghĩa sĩ trong quân đội Tây Sơn

Ngoài tài năng võ nghệ, cả m binh, huấn luyện voi rừng (nghe đâu dây gò Dinh, sông Côn là bãi tập voi cả bà) ...bà còn giỏi cả việc khai hoang, làm thủy lợi như biến lòng đất con suối khô, chỉ toàn là cát đá thành vùng đất màu mỡ “nhất đàng điến” tên là ruộng Trại, ruộng hơn hai chục héc-ta để cấy lúa nuôi quân...

...Chúng tôi đi thêm một quãng đường làng, rồi vào một xóm nhỏ gọi là ba bốn túp nhà xúm xít trên một khu đất chít chít, đường lối rất cũ của căn nhà hoang vắng.

...Đó là một căn nhà nhỏ, quá nhỏ đến không ngờ, nhà rộng ba gian nhỏ hẹp tới cả chục phòng đến 5 mét, nên 2 gian bên bên ép lại thành hai cái chái chít chít và để đất một chiếc chõng để cho một người nằm...Đến đây không còn lối gì, ngoài một chiếc tủ gỗ mộc, phía dưới có một ngăn kéo, hình như xưa dùng để đựng quần áo. Tất cả chỉ có thế, tất thảy kể mãi mãi tám cho đến bây giờ !...

2/ Trại Quang Diểu (1746–1802) .

Danh tiếng của người triểu Tây Sơn, người làng Kim Giao, xã Liên Chiểu (nay thuộc xã Phú Thuận, huyện Đức Phổ, tỉnh Quảng Ngãi) Nguyễn cũng có ý kiến khác cho rằng quê quán của ông ở xã Ân Tín, huyện Hoài Ân, tỉnh Bình Định... (sau đây Trại Quang Diểu, hay Trại dưới ra làng Tú Sơn, nay thuộc xã Đức Lĩnh, huyện Mộ Đức, tỉnh Quảng Ngãi)

Ông tham gia phong trào Tây Sơn từ đầu. Năm 1789, ông được Nguyễn Huệ cử làm Đức trấn Nghệ An, xây dựng thành Phú Xuân Hoàng trung đô. Nhưng năm 1790 – 91, ông chỉ huy các cuộc đánh dẹp các lực lượng chống đối do Lê Duy Chất cầm đầu. Năm 1792, Quang Trung mất, ông

Đô đốc Bùi Thế Xuân, người ngai bên cửa Nhọt L

Tác Giả: Bùi Thế y Đào Nguyên
Thứ Tư,, 10 Tháng 6 Năm 2009 21:48

giữ chức Thái phó, là một trong “Tứ trụ” triều đình để giúp vua Cảnh Thịnh (Nguyễn Quang Toản). Tuy vua mới hay nghe lời gièm pha nên ông vẫn tận tình giúp nhà Tây Sơn. Có thể nói thời bấy giờ, ông là chức quan trọng nhất trong việc đánh dẹp thời Cảnh Nguyễn Ánh.

Năm 1800–1801, ông vây kinh thành Quy Nhơn cũ cửa vua Thái Đức (Nguyễn Nhạc) và a mới bị quân Nguyễn Ánh đánh chiếm. Trước vây thành rồi bị cấm chân kéo dài gần một năm này đây, tởn thối cho Nguyễn Ánh đánh chiếm Phú Xuân rồi bắt sống Quang Toản. (tổng thống thành cửa nhà Nguyễn là Võ Tánh từ chối không giao thành) Lúc đó ông cửa Nguyễn Ánh sau đó phần công ngày càng ác liệt. Cuối cùng Quang Diêu và vợ con đều bị bắt sống và bị giết

Nhưng bậc cao niên nhất trong tộc đã kể rõ rằng, sau khi ông chịu án: bị xử lột da sống, có hai người hủ thân cửa đã lên đánh cướp để cứu một mình áo nhốt dính máu cửa ông để mang vứt táng trong “mồ gió”... (chúng nghĩ đến thôi, tôi thốt sống rùng mình vì phạm pháp giết người này.)

3.Vua Quang Toản(1713-1802) bị bắt:

Ngày 18, Nguyễn Ánh tiến ra Thăng Long, vua Quang Toản chuyển lên phía Bắc, qua Xương Giang (thuộc tỉnh Bắc Giang) ban đêm vào chùa Thọ Xương xin nương náu, bèn thôn dân vây bắt, quân lính tùy tùng đều tan rã cửa. Em là Nguyễn Quang Thùy và vợ chúng đô đốc Tú treo cửa tởn ..

Cửa Nguyễn Đức Đài, thôn Long Trì, xã Tân An, huyện Yên Dũng, tỉnh Bắc Giang, năm nay đã ngoài 90 tuổi kể:

...Khi các cửa nhà tôi bắt đầu, cửa giữ vua ngoài chuông Rơm, chuông Rí(hủ nước để y cửa năn cửa lác giũa để ng) Hủ để ngài nếm chìm mình để i nước, chúng thò mũi lên để thớt, trên một nước có nguyễn trang bằng một chiếc lá sen. Rồi hủ nước cửa mang ra mời, vua bèn: trộm không ăn đâu, trộm hủ tởn cửa, chúng sống làm gì cửa a...

Anh Nguyễn Đức Đoan, con cửa Đài, tuổi đã gần 50, đưa vào gia đình vị trưởng họ Hán đã có 300 trộm cửa, kể tiếp:

...Không ngờ có kẻ chèo đi m cho quân lính, voi ngựa kéo vào lòng sông bắt b, nhiều người dân tham vàng bạc ngãi đã bắt nhà vua, đóng gông, bỏ vào cũi sơn sơn đem nộp cho quan quân lính theo ng. Hai cậu nhà tôi dò la mới biết về chuyện tên phò ng chèo làm chèo đi m. Họ bèn đem anh chàng ra giết, riêng con voi của nó quá xinh nên mới ông g ép làm voi; không ngờ ch ta cũng là người tử nghĩa nên bỏ con, lao đầu xuống sông chết ng t v n...

Người trong dòng tộc đi sau kẻ v, nhưng theo nhà nghiên cứu Nguyễn Văn Phong, dẫn trong sách Nhìn ng c t óc nhà Đông D ng của Đ Doãn Hoàng, tr 349 ghi:

Chúng tôi đã nghiên cứu từ lâu, dòng họ Nguyễn Đ có 18 đời Qu n công, có 2 người Qu n công sau cùng được phong nh vào thành tích “bắt vua” mà có...

Vài tháng sau, Gia Long và Phú Xuân, sẽ là cáo mệnh u dâng tù. Quang To n lúc bấy giờ mới 19 tuổi, cùng những người con khác của anh em Nguyễn Nhạc, Nguyễn Huệ đầu bỏ Gia Long sai dùng các hình 5 voi xé xác.

Còn Nguyễn Huệ, Nguyễn Nhạc cũng bắt thù r t đã man:

M mới bắt khai quật, hài cốt bắt giã nát v t đi; đầu lâu của Nhạc, Huệ, To n và mẹ của vua ch ng Nguyễn Huệ đầu bỏ giam ở nhà Đ Ngo i, sau lại đưa vào cấm cố vĩnh viễn trong ngục th t

Triều Tây Sơn t đây ch m d t.

4. Tên ng truy n Võ Văn Dũng và Bùi Thế Xuân có chung một ngu n gốc.

Thị chúa Nguyễn (1533- 1775), hai anh em Lê Kim B ng và Lê Kim Bôi gốc người Ngh An

Đô đốc Bùi Thế Xuân, người ngai bên cửa Nhà T L

Tác Giả: Bùi Thế y Đào Nguyên

Thứ Tư, 10 Tháng 6 Năm 2009 21:48

vào lập nghiệp ở vùng Phú Phong. Để tránh sự chú ý của chính quyền và gia đình mình, họ ẩn náu khi sanh con, cả sang họ mẹ. Sau Lê Kim Bông lấy con gái họ Bùi ở Phú Phong, sinh họ Bùi Thế Xuân, Bùi Thế Thu và Bùi Thế Nh, không có con trai. Lê Kim Bôi làm rể nhà họ Võ ở Phú M (?) sinh được con trai, Võ Văn Dũng là con út. Vợ Bùi Thế Xuân và Võ Văn Dũng là chị em thúc bá.

Một thuyết khác cho rằng người họ Bùi Thế Xuân là ái nữ của Bùi Đôc Chí và gái Bùi Đôc Tuyên ở quê quán ở xã Xuân Hòa khách họ, thôn An Hòa, thuộc Thị trấn Đôn, huyện Tuy Viễn. Sinh trưởng trong một gia đình khá giả, bà được theo đòi nghiên bút, khéo tay và tỉ mỉ trong việc dệt lụa và công dung ngôn hạnh vẹn toàn. Tuy vậy, địa thế và phong thủy nhà họ họ ở gần sông con người, quê họ bà có phía tây liền với Phú Phong, còn phía đông liền với làm ranh giới, nam giáp núi, bắc giáp sông; bà được hun đúc bởi đất hiểm nên không theo nếp nhàn nhàn tình mà thích võ nghệ vẫn...
(Theo tài liệu trong Dactrung.net)

5. Trấn Ninh, Đâu Mâu, Nhà T L :

Đều thuộc Quảng Bình. Đó là ba căn cứ quân sự rất trọng yếu của địa trấn Thuận Hóa.
- Trấn Ninh ở địa phận xã Phú Ninh, huyện Phong Lộc. Năm Nhâm Dần (1662) Theo lời tâu của Nguyễn Hữu Dật và Nguyễn Hữu Tồn, Chúa Hiền và ông cho đắp lũy Trấn Ninh và đắp lũy Sa Phố để ngăn chặn nhau để chống lại quân giặc. Họ Trịnh đem quân vào đánh Thuận Hóa, đánh mấy tháng không qua khỏi lũy này, phải rút quân về Bắc.
- Phá Nhà T L ở đông bắc huyện Phong Lộc, cũng thuộc xã Phú Ninh. Chu vi của 5 dặm. Phía đông có gò cát bao la, đất cao xanh rậm, bên cạnh quanh ở đông bắc, các núi triền cũng ở tây nam sông Nhà T L, tên sông Đàng Hoàng, chảy ra Phá.
- Núi Đâu Mâu ở phía tây huyện Phong Lộc, địa phận xã Lộc K. Núi gò trùng điệp, cây cối sum sụ. Đỉnh cao nhọn hình nhũ mào đầu mâu, khí thế hùng vĩ. Chân núi gần sông Nhà T L, lũy do chúa Nguyễn đắp để ngăn quân Trịnh, chiều dài của chân núi...

III. Lời kết :

Thật lòng tôi không dám viết bài bút ký của Hoàng Phá và nêu trên, chỉ vì tôi không có ý định tìm hiểu thêm về Bùi Thế Xuân và số phận của tài đã được nhắc đến ở trên. Nhưng khi đọc sách về đời sống của Nguyễn Ánh đời nhà Nguyễn và về Bùi Thế Xuân thì tôi không thể không viết, khi tôi nghĩ ra bản thảo : Vua Nguyễn có “màu mè” không khi tánh vua vốn là người hay sự, hay nghĩ kẻ người tài, nhất là về chuyện bà đã từng là kẻ khác phái và

Đô đốc Bùi Thế Xuân, người ngai bên cửa Nhà T L

Tác Giả: Bùi Thế y Đào Nguyên

Thứ Tư, 10 Tháng 6 Năm 2009 21:48

đã bao giờ khi quan quân nhà Nguyễn phôi điều đợng ?

Và ta nên hiểu chuyện Nguyễn Ánh dành cho gia đình họ những hình phạt quá thm khc nh
th nào đây? Bởi lẽ nhà vua sấm t m lòng khoan th; th t tâm m n m hi n tài, nhân cách
y thì dù không chiêu hàng đợc, theo tôi, vua cũng s y cái c “Tr n Quang Di u tha ch t
cho c b n t ng sĩ và còn sai ng i làm li m táng Võ Tánh & Ngô Tùng Châu t i thành Qui
Nh n vào năm 1801” đ dồng t c h không b gi t s ch, gia đình họ đợc c ch t toàn thây hay
chí ít ra cô con gái vô t i v a vào đ tu i xuân thì có đợc c m t con đợng s ng...

Và “đó là m t căn nhà nh, quá nh đ n không ng ...hai cái chái ch t ch i ch v a đ đ t m t
chic chõng đ n cho m t ng i n m...Đ đ c không còn i gì, ngoài m t chic t g
m c...”. Những câu văn gi n đ này sao mà có s c gây nhói lòng ng i . Ng m ch ng là Thái
phó, v là Đô đ c, quy n l c n m trong tay m t th i gian dài, y v y mà “nhà c a, c a c i đ n
s đ n không ng”, ch ng đáng cho những ng i hôm nay tìm đ c v bà r i s ng t t h n sao
?...

Bùi Thế y Đào Nguyên, soạn

Phu lục :

Đồ đồ c Bùi Th Xuân, n i ng m ngùi bên c a Nh t L

Tác Giả: Bùi Th y Đào Nguyên
Thứ Tư:, 10 Tháng 6 Năm 2009 21:48

